

BUITEN

1^E JAARGANG N^O. 11.

ZATERDAG 27 JULI 1907.

Foto Aug. F. W. Vogt.

VOORGEVEL VAN HET HUIS TEN BOSCH.

REDACTIE:

HENRI VAN BOOVEN, te Hilversum, met medewerking van JHR. JAN FEITH en WILLEM MULIER.

MEDEWERKERS.

ARCHITECTUUR, (Gebouwen, woninginrichting, meubelen, verlichting, verwar-
ming, enz.) TUINARCHITECTUUR, PLAATSBESCHRIJVING: W.
BAX JR., WOUTER COOL, H. J. DAMMERMAN JR., J. W. HANRATH, PROF.
K. SLUYTERMAN, LEONARD A. SPRINGER, D. F. TERSTEEG, J. H. DE VEER,
P. WESTBROEK.
BLOEMEN- EN MOESTUIN; (Serres, kassen, enz. vruchtboomen, sierheesters).
K. BERENDSEN, JAC. B. BRINK, E. H. J. CUNAEUS, J. J. KRUYFF, A. SCHUTTEVAER,
E. TH. WITTE.
FOKKEN EN KWEEKEN: (Paarden, runderen, zwolven, honden, pluimvee en
ander gezogette, vissen, bijen): F. BLAAUW, G. C. DUVAL VERWEY, J.
KOOIMAN, CHR. H. J. RAAD, S. SPANJAARD LZN.
FOTOGRAFIE: J. A. BAKHUIS, F. F. BRUYNING JR., MARIE BIJL, WOUTER
COOL, DR. A. J. M. GARJEANNE, G. A. M. GARJEANNE, R. TEPE.
HYGIENE, (Tuinsteden) OPVOEDING EN ONDERWIJS: J. BRUINWOLD RIEDEL,
G. H. DEMMINK, J. C. G. GRASÉ, G. OOSTERBAAN.
LANDBOUW, LANDBOUW-ECONOMIE, HEIDEONTGINNING EN BOSCH-
CULTUUR: (Cultuurplanten, woudflora, veredeling van gewassen, enz.) L.
BROEKEMA, F. F. BRUYNING JR., V. R. Y. CROESEN, S. R. VON FRANK,
J. RINKES BORGER, J. Z. TEN RODENGATE MARISSSEN, A. J. VAN SCHERM-BEEK,
C. G. SPENGLER.
LEVENDE NATUUR EN LETTERKUNDIGE BIJDRAGEN: M. J. BRUSSE,
MEVR. A. BIJL-VAN SLOOTEN, BERN. CANTER, J. DAALDER DZN, HENRI M.
DEKKING, DREVES UITTERDIJK, DR. A. J. M. GARJEANNE, E. HEIMANS,
J. H. ADEMA, DR. EDW. B. KOSTER, LODE BAEKELMANS, JOH. DE
MEESTER, HENRI MEIJER, P. TEUNISSEN, J. REDDINGIUS, F. DE SINCLAIR.
METEOROLOGISCHE EN ASTRONOMISCHE MEDEDEELINGEN: DR. C.
SCHOUTE, J. VAN DER BILT, PROF. DR. A. A. NIJLAND.
SPORT: (Cricket, golf, hockey, kaatsen, lawntennis, voetbal, ijskolf (bandy), enz.;
paardensport; jacht en jachthonden; automobilisme, wielrijden, toerisme; roeien,
zeilen, zwemmen, vissen, watertochten; biljarten, schermen, vuistvechten, enz.;
wedstrijden) H. F. ADAMS, LUIT. H. BIERMAN, J. COUCKE, PROF. P. H.
DAMSTÉ, W. H. R. VAN MANEN, W. WESTRA.

INHOUD:

Pluimvee, door J. K.	blz. 122
Natuurschoon en publiek belang, door W. M.	122
De electro-cultuur in onze tuinen, door Persant Snoep.	123
Langs 't boschpad, door J. H. de Veer	123
Het Huis ten Bosch, door F., geïllustreerd (wordt vervolgd)	blz. 121 en 124
Vroege groenten, door Sch., geïllustreerd	blz. 128
Naar de Prinseneilanden, door A.	129
Merrie en zeulen, door A. W. H., geïllustreerd	130
Eene Drentsche Veenkolonie, door Ten Rodengate Marissen	131
Begonia „Gloire de Lorraine“, door E. Th. W., geïllustreerd	132

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve
men vragen aan de Redactie te richten.
Fraaie foto's zullen gaarne ter beoordeeling ontvangen worden. Te adresseeren
aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzuijme vooral niet duidelijk
zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's.
Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied
worden uitgeschreven.
De Uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding
van eene annonce, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

PLUIMVEE.

HET is ons aangenaam langs dezen weg onze kennis-
making te mogen hernieuwen met de vrienden van
de pluimveeteelt, die ons land er tegenwoordig zoo
velen telt. Wij hadden jaren lang het genoegen hen
te ontmoeten op de tentoonstellingen in den Haag.
Utrecht, Rotterdam, Groningen en waar al niet, of op de ver-
gaderingen en congressen van de V. P. N., bij voordrachten
zoo nu en dan gehouden of voor persoonlijke besprekingen waar
het gold het oprichten van een hoenderpark, het organiseren
van een pluimveeclub, het in het leven roepen van een eier-
markt. De vriendschapsbanden vroeger bij zoovele gelegen-
heden gelegd, kunnen thans, dank zij de royale wijze waarop
de oprichters van dit keurige blad zijn te werk gegaan, nauwer
worden aangehaald. Wij houden ons immers er van overtuigd
dat een groot deel van onze pluimvee-liefhebbers zich het bezit
van dit blad zullen verzekeren, niet alleen omdat ze op de
hoogte willen blijven van wat er over de geheele wereld geleverd
wordt voor hun vak of hun liefhebberij, maar ook omdat deze
stelling overwaard is.
Wat in het bijzonder in deze kolommen behandeld zal worden
is met een enkel woord aan te geven: de pluimveeteelt in zijn
geheelen omvang. Het is ons voornemen de sport- en de nutfok-

kerij met dezelfde liefde te dienen, omdat die twee hoofdzaken
van pluimveehouders beide in ruime mate in ons land ver-
woordigd zijn. Is het te betreuren of is het een verblijdend
schijnsel dat de beide groepen in ons land niet scherp afgeschei-
naast elkaar staan, of liever laat ons vragen: hebben wij
uitsluitende sportfokkers en hebben wij uitsluitende nutfok-
Op die laatste vraag antwoorden wij ontkennend. Op een
enkele uitzondering na kennen wij hier geen sportfokkers,
evenmin kunnen wij op bepaalde nutfokkers wijzen. De waar-
van dit beweren springt duidelijk in het oog wanneer wij
definitie geven van beide categorieën van hoenderfokkers.
fokkers zijn zij, die van een kip een eiermachine wensch-
maken, waar aan de eene zijde zoo weinig mogelijk wor-
stopt, om er aan den anderen kant zooveel mogelijk uit te
sportfokkers daarentegen hebben weinig of geen gevoel voor
groot aantal eieren of een fijne bout: al hun werk, hun ge-
hun kennis is er op gericht schoone vormen en juist geteel-
veeren voor den dag te roepen, om met zulk een product
kunstmatige teeltkeus een eersten prijs te behalen in de sch-
concurrentie. Ofschoon beide typen van hoenderfokkers be-
noodig hebben om hun doel te bereiken en ze daarin een
van aanraking vinden, loopen hunne wegen overigens zeer
uiteen. Deze beide typen kennen wij hier niet zooals men ze
in Engeland of Amerika. De eenvoudigste boerenarbeider
wat kippetjes houdt om het voordeel, verhaalt u met trots
deze of gene kip „Wienandottelbloed“ in de aderen heeft: zel-
voelt voor ras: en onze grootste heffhebbers klagen als hun
prijswinners van de tentoonstellingen niet tegelijkertijd beh-
werk leveren in het leghok. Wij voor ons zien het liefst
exemplaren van nutrassen en combineeren op die wijze bij
keur sport en productie en zoo gaat het hier en bijna overal.
voorkeur zal ook de lijn aangeven waarlangs we ons in dit
blad geleidelijk zullen bewegen

Geen kosten zullen ontzien worden om onze artikelen
fraaie foto's te verduidelijken, waarvoor zooveel mogelijk
neele opnamen zullen gekozen worden. Bijzonder goede
plaren van de verschillende rassen, duidelijke uitbeelding
het uit- of inwendige van hokken, van broedmachines en
moeders en vriendelijke stoffeering van groepen volwassen
of kuikens zullen het onderwerp der illustraties uitmaken.
de toezending van goed geslaagde foto's houden wij ons da-
aanbevolen, zonder ons te verbinden dat ze direct zullen vo-
opgenomen.

De alom bekende vragenbus zal ook hier niet ontbreken
naar ons beste weten zal met ernst iedere vraag onder de
worden gezien. Na aldus het nieuwe tijdschrift en de afde-
pluimvee bij onze vrienden te hebben ingeleid, spreken wij
hoop uit dat een ruime kring van lezers het den uitgevers
lijk zal maken de zware financiële lasten te dragen, die zulk
kostbaar tijdschrift met zich brengt.

NATUURSCHOON
EN PUBLIEK BELANG

B. en W. onzer groote gemeenten hebben herhaaldelijk
kiezen of te deelen tusschen natuurschoon en
eischen van het verkeer. De oplossing is vaak moeil-
B. en W. van 's Gravenhage hebben b.v. het ver-
in behandeling gehad om op het terrein waarop
villa „Erica“ staat, een nieuw hôtél te bouwen, benevens
7tal villa's: dit in verband met het afbreken van het
deze villa gelegen, zoo wel bekende hôtél „Promenade“
den fraaien, men zou haast kunnen zeggen, klassieken „Ou-
Scheveningschen Weg“, welk pand het steeds drukker worde
tramverkeer in den weg staat en in elk geval t. z. t. zal moe-
worden opgeruimd.

Het verloop der zaak kan hier onbesproken blijven, een er-
gezichtspunt van algemeene strekking worde slechts gereleve-
Een der motieven van den Raad was dit: dat het bouwen
villa's op die plaats ongetwijfeld leiden zou tot vermindering
dat schoone gedeelte der Scheveningsche boschjes. Dit laat
vreesde men, zou inzonderheid het geval zijn, wanneer 7 vil-
gebouwd werden, daar dit bovendien zou medebrengen, dat
„mooi wandelpad, loopende door geaccidenteerd terrein tussch-
zeer fraai begroeiden grond moest worden herschapen in
rijweg.”

Om die redenen gaven B. en W. den Raad in overweging
te besluiten tot afwijzing van het verzoek.....

Dat B. en W. de oorspronkelijke grenzen van de met hout
plante gronden rondom den Haag ongerept wilden laten, verdi-
alle hulde, het z.g.n. hooge pad, hetwelk parallel loopt met de
bijzondere, door hooge boomen en boschrijke terreinen bescher-
prachtige Oude Scheveningsche weg, is te mooi om het hier
daar op te lossen in villaterrein. Die lage boschjes onder-
hooge hout zijn goud waard voor de stedelingen, die er den eer-
den besten zomerschen dag in gaan wandelen, luisterend naar
water-helder geluid van vinken, 't gekwetter van keepon en re-

borstjes, 't plechtig mineur-gezag van merels en lijsters, of het loflied van den nachtegaal.

Reeds is op ruime schaal bouwgrond verkocht in en aan de Scheveningsche boschjes en het kan dus te prijzen zijn, dat men geen nieuwe villaterreinen wil laten aanleggen op deze met houtgewas beplante gronden, die ook een groote hygiënische waarde hebben voor de velen, die te Scheveningen voor gezondheidsredenen wonen.

Maar toch — er is een *maar*: dit verzoek met het daaropgevolgd praedvies van B. en W. raakt ook aan andere belangen, n.l. aan die van het publiek. Want er is op dit centrale punt, tusschen het eigenlijk 's Gravenhage, Scheveningen en Loosduinen gelegen, behoefte aan een flinke rustplaats voor de duizende wandelaars.

Hier werd dit ééne geval als voorbeeld gekozen, wijl dergelijke quaestie's ook in andere plaatsen telkens ontstaan.

HET BELANG VAN HET PUBLIEK.

Men kan niet zeggen, dat de aanleg van onze belangrijkste uitspanningsoorden in de nabijheid van groote steden, op een voorinitiatief, anderdeels is men niet al te gemakkelijk met het geven van concessies.

Te Amsterdam heeft men het goed aangepakt. De stichting, genaamd het Vondelpark, ziedaar een goed type van een flink park, voldoende beschut tegen de gure winden en avonddampen, die het buiten-zitten in ons klimaat altijd tot een min of meer betrekkelijk genot maken, wanneer men zich daar niet op heeft voorbereid door kleedingstukken als daar zijn, foulards, fichus, boa's bontjes en wat dies meer zij.

Een groote stad heeft behoefte aan buiten-restauraties, de menschen willen nu eenmaal graag wat wandelen, daarna wat muziek hooren en daarbij „wat gebruiken”. Om die hartewensen te kunnen vervullen, zijn er noodig wandelparken of openbare wandelingen in 'n bosch, of park, benevens een groot restaurant, waar omheen een flink terrein, waar een duizend of meer menschen, tegen wind min of meer beschut, kunnen zitten, naar muziek luisteren en — zooals gezegd — iets gebruiken. Simple comme bonjour.

En nu treft het mij altijd dat in Nederlandsche steden gebrek schijnt te zijn aan dergelijke op ruimen schaal ingerichte restauraties buiten de stad en grenzende aan openbare wandelparken.

Gewoonlijk heeft een provinciestad wél een z.g.n. buiten-sociëteit, die als regel gelegen is op een der mooiste en warmst beschutte plekjes, maar een groote restauratie in een wandelpark of daaraan grenzende, ontmoet men zelden of op een te kleine schaal, zóó klein, dat de exploitant er hoogstens een paar maal in den zomer eens wat muziek kan laten maken.

Bij ons in Nederland beklagen de menschen, die in steden van de 2e, 3e en 4e grootte wonen, zich meestal over het feit, dat er „nou letterlijk niets te doen is”. Het is geen beleefdheid, doch waarheidszin, wanneer men dit dadelijk toegeeft.

Maar wie hebben daaraan schuld?

Ik zou zeggen: de menschen zelf!

In een stadje van 'n 20000 inwoners heb je nog altijd de heeren-buitensociëteit, waar de notabelen lid zijn, wellicht 3 à 4 per mille van de inwoners. Dáárheen trekken dan Zondagsavonds als er „muziek is”, de 50 à 60 families die den toon aangeven, de dames zorgen voor sjaals en sjaaltjes, de heeren dragen hun demi-saison over den arm en plechtstatig wandelen de groepjes aan, bestellen den traditioneele theestooft met voor zooveel personen thee. De hoempa- of somwijlen goede militaire muziek, werkt naar behooren en daar zit dan de kolonie notabelen, beschut tegen minderwaardige invloeden door een gekruild ijzeren hekje, dat rondom de buitensociëteit loopt en verdoet den avond volgens het aloud en zeer respectabel program. In de spaarzaam verlichte omgeving gonst de rest der bevolking, tracht óók wat te hooren Dit alles is niet zoo heel amusant, maar er steekt geen kwaad in. De 6 volgende dagen van de week liggen onze Nederlandsche buitensociëteiten, vaak lage gebouwen, soms van hout opgetrokken en in den onnavolgbaren stijl van het begin dezer eeuw gebouwd, den slaap des gerechten te slapen onder dicht geboomte. De notabelen voornoemd klagen, dat er zoo weinig te doen is, de burgerij klaagt, dat er voor den fatsoenlijken winkelstand zoo „heelemaal niks” is: beide partijen lijden er onder, maar berusten er in. Alles blijft bij 't oude.

Waarom kunnen mooi gelegen, ruim aangelegde, aan eenige honderden *betalende* menschen zitplaatsen, muzikaal genot en consumptie biedende restauraties en chalets in den vreemde wél bestaan? Overal in 't buitenland bloeien ze.

Wijl „men” zich daar hoog genoeg gevoelt, om geen hinder te hebben van de kleine burgerij, die er óók komt. Wil men dan toch nog een aparte buitensociëteit hebben, dan is daar immers geen bezwaar tegen. Maar groote publieke tuinen met flinke restauratie, waaromheen ruime veranda's, zijn alleen dán mogelijk, wanneer elkeen er komen kan, die zich behoorlijk gedraagt en mede betaalt aan de kosten.

Nu ja, zal men zeggen, maar ik kan toch niet elboog aan elboog zitten met mijn schoenpoetser?

Juist, men kan dat niet, maar is er dan ook op aangewezen om slechts éénmaal, hoogstens twee maal in de week, muziek te hooren en moet zich niet beklagen over te weinig gelegenheid tot uitspanning en ontspanning.

In kleinere steden bestaat bovendien nog dit verschijnsel:

Wanneer er een op breeden grondslag opgezette gelegenheid tot ontspanning is opgericht, wordt eerst een ieder lid, men vindt de afwisseling van vermakelijkheden, die zulk een instelling, onder leiding van een deskundig vakman geeft, toch veel aardiger dan de theestooft-uitspanningen, éénmaal in de 7 dagen. Maar dan zegt op 'n onbewaakt oogenblik 'n toonaangever, dat ie maar weer heeft bedankt omdat 't er toch zoo „gemêleerd” is. B. volgt A., C. kan er nu fatsoenshalve ook niet meer heen, en weldra verloopt de zaak; de kleine burgerij alleen blijft er komen. Aan tuin en gebouw moet, vi cöactus, een andere bestemming gegeven worden en wederom zegt men: Er is weinig te doen in X.!

Ziehier waar ik heen wil. * * * Laten gemeentebesturen de wandelparken, stadsparken, bosschen en boschjes beschermen, dat is 'n nobel streven, maar tevens kunnen gemeentebesturen, waar zij de concessie-voorwaarden in de hand hebben, er toe meêwerken, dat groote, buiten de stad gelegen restauraties buiten de steden verrijzen, waaraan ruime concert-tuinen verbonden zijn. Men zij niet karig met het verleen van vergunning tot het afstaan van bouwgrond voor dergelijke inrichtingen, want groote openbare restauraties waar gelegenheid is om muziek te hooren of uit te rusten na een wandeling in de omgeving van onze steden, hebben hun nut.

W. M.

DE ELECTRO-CULTUUR IN ONZE TUINEN.

HET blijkt een algemeen verbreide overtuiging te zijn, dat de groei van sommige of alle gewassen zou worden bevorderd door een electriche stroom, geleid door het stuk grond waarin zich de wortels van een plant bevinden. Zoo kwam onlangs deze zelfde zienswijze ook weer terloops voor in een artikel van „Buiten”.

Die electriche stroom zou men dan doen ontstaan door aan weerskanten van de plant, die men aan een dergelijke „versnelde-groei”-proef zou willen onderwerpen, een zink- en een koperplaat goed diep in den grond te steken. Wij mogen dan wel bekend onderstellen, dat een klein electriche spanningsverschil tusschen die platen bestaat.

Verbindt men nu boven den grond die koper- en zinkplaat met elkaar door een metalen geleiddraad, dan is er een gesloten stroomketen en het zou dan de gevormde electriche stroom zijn, die de bovengenoemde invloed op de wortels van de plant zou uitoefenen.

Natuurlijk zou dit voor tuin-liefhebbers een welkome methode zijn wanneer zij over den tijd konden beschikken iedere plant of groepje van planten op deze wijze te voorzien.

En werkelijk hoort men nu en dan vragen, waarom toch deze schijnbaar zoo eenvoudige methode niet in de praktijk wordt toegepast?

Het antwoord daarop moet luiden: omdat het verhaal een legende is, en niet steunt op werkelijke waarnemingen.

Om voor goed deze kwestie tot een eind te brengen, heeft nog niet heel lang geleden Gustav Gassner een reeks proefnemingen op het gebied van de electro-cultuur geëindigd.

Wanneer hij verschillende planten van een koper- en zinkelement voorzag als boven is beschreven, bleek hem niets van een gunstiger conditie, waarin de aldus „bewerkte” plant zou verkeeren vergeleken met een zelfde contrôle-plant die vrij bleef.

Bracht hij de twee ingestoken platen op hooger spanning, zoo als wij die kennen in onze licht-geleidingen, dan was erg zwak een nadeeligen invloed op het groeien van de plant waar te nemen.

Ook wanneer hij een wisselstroom voerde door den grond waarin de plant stond, waarbij dus zeer snel de platen afwisselend positief en negatief werden geladen, vond hij een zelfde resultaat.

Wel zijn er voor den deskundige zekere inwerkingen op de wortels te bemerken, maar dit dient hier verder niet ter zake.

Natuurlijk zal ook hier het laatste woord niet over de electro-cultuur in onze tuinen gezegd zijn, maar zoover ons weten tegenwoordig gaat, is deze methode niet bruikbaar als middel tot intensiever plantengroei.

PERSANT SNOEP.

LANGS 'T BOSCHPAD.

Langs 't boschpad komt, zweepknallend luide 'n wijsje,
Een man en paard en, krakende, de kar,
Die zwaait in 't spoor van hot naar haar, dat bar
Geschommeld wordt de vracht, een vlasblond meisje,

Dat breit een blauwe kous. In 't groen een sijsje
Fluit af en toe, vlak bij, doorpluist een spar
En schrikt niet van 't geknal der zweep; een dar
Zoemt over varenkruid en met een rijsje

Schrijf ik een naam in 't stof, met droom'ge hand,
Kijk op dan, als 't passeert en wissel groeten
Met d'onbekende twee — ja, lach en knik.

Want 't meiskeen bloost bedeesd, als treft heur blik
Uit donker oog mijn oog —; dat vlug zien moeten,
Wat wel „dien heer” daar schreef, dáár in dat zand!

J. H. DE VEER

Foto Aug. F. W. Vogt.

HUIS TEN BOSCH.

Voorzijde aan den kant van het Haagsche Bosch, middengedeelte met rechtervleugel.

HET HUIS TEN BOSCH.

DIT is een van zulke gebouwen, welke hun wijding krijgen door gebeurtenissen, die er hebben plaats gehad. En „Het Huis ten Bosch” te 's Gravenhage is zoo bij uitstek een gebouw, dat aan de verheerlijking van de vredesidee gewijd schijnt.

De reden waarom het gebouw werd, — de gelukkige beëindiging van een tachtigjarigen oorlog; de traditie van den vrede, welke in zijn zalen werd voortgezet, eindelijk eenige jaren geleden de vredesconferentie, welke er haar eerste bijeenkomst kwam houden.

Zoo heeft de geschiedenis het gebouw als oord des vredes gewijd.

En ziet nu zooals het daar nog ligt, alsof ook de natuur het oude paleis heeft willen doen nestelen op een plek, welke slechts een indruk van vreedzaamheid vermog te wekken.

Men kan zich geen stiller plek denken aan den rustigen boschzoom dan dit „Huis ten Bosch”, waar voor eeuwig de overlevering schijnt bewaard van kalmte en rust en vrede.

Aan dien eersten uiterlijken indruk ontkomt er geen, van welke zijde men het paleis ook nadert.

Van het Haagsche Bosch kan men het bereiken door half-duistere lanen, waar hoog de takken plafonds gevlochten hebben van frischgroen voorjaarsblad, tot men het voorplein opgetreden komt en voor het oude huis staat, tusschen de boomen op het ruime voorplein, hetwelk stemt als een heilige altaarplaats in het woud.

Aan den anderen kant nadert men het langs den Bezuidenhout-schen weg, straat van moderneren aanleg, die bij het laatste, pasgebouwde huis, roode steentjes met witte banden, als uit een blokkendoos, in eens overgaat, met scherp contrast, tot rustiek wegje in zelfde kronkeltjes langs de sloot gelegd als de enkele wilgen zich aan weerskanten in den graszoom knoestig staan te wringen.

Daar terzij spreidt zich naar rechts het Hollandsche landschap ver uit; het is een kaatsing van jong groen, de lucht hoog daarboven is effen blauw. In groen en blauw schijnt dit geheele liefelijke tafereel gecomponeerd, want groen-genuanceerd is de uitgestrekte wei, in blauwende omtrekken rust daarachter het verschiep, in dezelfde blauw-grijzende kleur twee neus-wijze torentjes en een molen, die iets krachtiger vooruit komt tegen de nevelige lijn van wattig laaghout, en drie, vier dotjes even-opstekende boomen.

Daarop kijkt het oude paleis aan den achterkant uit, en van dit

smalleg wegje ziet men het van dezen kant liggen, rood bruin achter de volgroeide eikenrijen, waarvan de stugge stammen allen kaal staan, soldaat-achtig in het gelid, twee aan twee, sta als op commando, een bruine groezeling van ouwe trouwe wachters door de eeuwen heen.

Aan den voorkant ruischt het bosch. Daarop staart de voorgevoer over het leeg plein. Die gevel is niet paleis-achtig druk; de gevel is grijs-wit gepleisterd; het middenstuk laag, bijna onaanzienlijk goedge onder het pannendak; de twee gebogen vleugels zijn van bruine steen met ramen zonder smaak of sier, plomp er maar in gezet. Neen, van paleispraal spreekt dit alles niet! De eenvoud is daartoe te stemmig, de kleur te sober. En alleen het bordes waarheen breede treden leiden, imponeert wat.

En toch, hoe stemt dit oude paleis in de lichte plek van het hoge donkere bosch, door zijn vrede, zijn rust, zijn ernst, zijn wijding, die even weemoedig maken, gelijk herinneringen, die eenzaamheid en vergeten grootheid staan, ons bedroeven kunnen.

Dit is van bijna menschenlijken weemoed het verlaten paleis; zijn boschpark te zien liggen, achter het doode leeg voorplein en zijn naam, „Huis ten Bosch”, uit te spreken, als een sprookjesnaam en tegelijk op te wekken de sprookjesverbeelding, die er tusschen de oude boomen is geweven; en dan te zien zoo dicht het oude huis met de wijde vensteropeningen al maar het bosch in staart.

Misschien is dit de bekoring: de onuitsprekelijke vreedzaamheid van het oude afgedankte paleis midden in het jeugdig gefeest van jong uitgroeiend voorjaarsbosch.

Indruk van rust en vrede!

Doch ook de geschiedenis heeft het „Huis ten Bosch” aangewezen als de uitverkoren plaats, waar de traditie van den vrede bewaard zou blijven.

Want dagteekent zijn historie niet van het eind van onzen tachtigjarigen oorlog!

Het waren de laatste jaren van den schier eindeloozen kampt waarin het om de vrijheid van heel een volk ging.

Amalia van Solms, de gemalin van Prins Frederik Hendrik wenschte een buitenverblijf te bezitten in de buurt van Den Haag. En zij koos daartoe een plek in het aangrenzende Haagsche Bosch, dat toen nog half wildernis, half moeras was. De vorst gaf zelf de plannen aan en hield talrijke besprekingen met de

Foto Aug. F. W. Vogt.

*HUIS TEN BOSCH.
Achterzijde van het Huis Ten Bosch, uitkijkende op het park aan den Beuzidenhoutschen Weg.*

Foto Aug. F. W. Vogt.

HUIS TEN BOSCH. ORANJE-ZAAL.

Op de deur Hercules en Minerva, voorstellende Kracht en Wijsheid, de deurelengels openend voor de Vrede die binnenkomt. De vazen ter weerszijden, van Sevres-porcelain, zijn een geschenk van Napoleon III aan Koningin Sophia, bij gelegenheid van H. M.'s 25-jarig huwelijksfeest. De stoelen zijn in stijl Lodewijk XVI. De geschilderde voorstellingen terzijde van de deur symboliseren de schatten van Brazilië gedurende de regering van Prins Maurits.

grooten bouwmeester uit dien tijd, Van Campen, waarna de ontwerpen ter goedkeuring aan prins Frederik Hendrik werden voorgelegd, die toen in Vlaanderen streed. Wij weten uit een brief van diens secretaris, Constantijn Huygens, den vader van den beroemden Christiaan, dat de Prins wel wenschte, dat het huis op meer bescheiden schaal zou worden gebouwd, en dat o.a. de vestibule, op het oorspronkelijk ontwerp voorkomend, zou vervallen. Overigens gaf hij zijn gemalin geheel haar zin.

Den 2den September 1645 werd de eerste steen van het paleis gelegd door de Koningin van Boheme. Het was de welbekende bouwmeester Peter Post, die met de uitvoering van Van Campen's plannen belast werd. De tuinen werden in Le Nôtre-stijl aangelegd met heggen en struiken, welke naar den smaak dier dagen grillig gesnoeid en geleid werden.

Doch de latere modes — van smaken is het dikwijls kwaad spreken! — hebben dit alles weer gewijzigd.

De stichting van elk eenigszins groot gebouw wordt gewoonlijk voorafgegaan door een tijdperk van talrijke besprekingen met bouwmeester en teekenaars, en de teekeningen moeten, — het spreekt haast van zelf, nu en dan getoetst worden aan de rekeningen, want met de kosten dient te worden rekening gehouden en zoo is het ook met het Huis ten Bosch geschied. Het kan dan ook geen kwaad een paar grepen te doen uit het rapport door den rijksbouwmeester Peters opgesteld en aangeboden aan Z. Exc. den Minister van W. H. en N. In het tweede gedeelte daarvan lezen wij, hoe in het door de „Hagenaars van ouds zoo geliefde en hooggevaardeerde Bosch,” het vorstelijk lusthuis verrees. Reeds in den laatsten tijd van zijn leven was bij Prins Frederik Hendrik het plan gerijpt om in het Haagsche Bosch een lusthuis te bouwen, dat hij wellicht als een geschenk voor zijn gemalin bestemde, althans „van den aanvang af was de Prinses rechtstreeks in de zaak gemengd,” zoo schrijft de Heer Peters. Ten einde nu het noodige terrein voor het lustslot vereischt, te bekomen, wendde zich de Prinses tot de Kamer van Rekening van de Graffelijkheid van Holland, onder wier beheer het Bosch, als zijnde een grafelijk domein, stond.

Blijkbaar waren de Heeren Leden der Kamer van Rekening voornemens tot medewerking aanstonds bereid, immers reeds op den 17den Mei 1645 namen zij het volgende besluit:

„Die van de Reekeninge der Graeffelijkheid van Hollant, rijpelijk gelet hebbende opt versoek van wegen Haere Hoocheyt „Mevrouwe Prinsesse van Orangiën aan haer gedaan, ten eynde „zij tot haere recreatie, exercitie ende oefeninge, tot dispositie

„soude mogen hebben een partye van 't achtereynde van haer „Haechsche Bosch, om 't selve te veranderen soo in plantagie „betimmeringe, zoo zij 't selve 't haerder vermaeck dienstig „soude vinden: — alvoreen daerop verstaen hebbende de cons „deratien van zijn Hoocheyt Mijnheere den Prince van Oran „giën, ende van de gelegentheyt van de aangewezen plaetse do „gecommiteerden van de Camere van de Reekeninge voorn „genomen zijnde inspectie oculair —, hebben ten opziene van „gunst voirs. ende sonderlinge dat dit werck soude mogen diene „tot voeding van de goede lust ende dispositie van Haere Hoochey „voor zooveel in hen es, geconsenteert, gelijk zij consenteren „mits dezen, dat Haere Hoocheyt sall mogen aenvaerden ende „t'haren schoonsten ende welgevallen uitroyen, verdelen, ver „planten, betimmeren, ende als haer eygen gebruijken de party „van seeckere elstackeren, weye, valleje, ende wildernisse, g „legen opt oosteynde van 't voors. bosch aan de noortwestzij „van de Bezuydenhoutschen wech, tusschen de limiten ende al „teyckeningen begrepen in de caerte bij Mr. Pieter Floris van „der Salm, door laste van die van de Reekeninge voorn. op huyde „daervan gemaect, ter groote van achtiën morgen vier honde „ende tseventich roeden (= 15½ hectaren) rustende desel „caerte ter Camere van de Reekeninge.

„Gedaen ten burele van de Camere van de Reekeninge in de „Haeghe, den XVIIen Mei XVIe vijf en veertigh.”

Der langen Rede kurzer Sinn is duidelijk, de breedspreekende „Camere” staat toe dat er ten volle over het terrein beschikt mag worden.

Al aanstonds moet men bij het fundeeren flink in de beurs tasten wil het terrein beantwoorden aan den eisch, dat de Prinsesse daer een „partye” zoude vinden geschikt tot „haere recreatie, exercitie ende oefeninge”, want op den 15en Juni 1645 werd het ophoopen van den moerassigen grond voor fl. 8500 aanbesteed. En dat men er geen gras over liet groeien, blijkt verder uit het feit dat reeds op den 20sten Juli aan Prins Frederik Hendrik, in de „Oranjestad” te Eeclo, het plan werd voorgelegd van de „Oranjestad” te Eeclo. De Prins keurde het hem voorgelegde ontwerp goed, waarna op 2 Sept. 1645 de eerste steen van „de Sael van Oranje” werd gelegd.

Peters deelt voorts mede nog, dat de dood van Prins Frederik Hendrik, de Prinses het besluit deed vatten om de zaal van haer lusthuis in een Mausoleum te herscheppen, ter vereeuwiging van 's Prins roem en van hare smart. Het plan van den bouw werd dienengevolge eenigermate gewijzigd, en reeds den 15den April

Foto Aug. F. W. Vogt.

HUIS TEN BOSCH. DE WITTE ZAAL.

Vroegere eetzaal, met rijk-versierd plafond en aan de wanden enige zeer fraaie medaillons van De Witt. Ter weerszijden van den schoorsteen twee etageres met porceleinen borden en ander gerei.

van dat jaar voor fl. 3150.— de bouw van den koepel der zaal aanbesteed (welke koepel in het oorspronkelijk plan niet was opgenomen). In overleg met Huygens, den architect Post en Van Campen werden nu de onderwerpen voor de schilderstukken dier koepelzaal bepaald en de Hollandsche en Vlaamsche schilders uitgenoodigd om die schilderijen uit te voeren. In 1652 waren zoowel het gebouw als de omringende plantsoenen, lanen en lusthoven geheel voltooid, het geheele werk kwam dus in ongeveer zeven jaren tot stand.

Het paleis had in dien tijd een geheel ander aanzien dan heden ten dage. Het massale hoofdgebouw was feitelijk de hoofdzaak, vandaar dat de oorspronkelijke naam dan ook aan die „Groote Saal” werd gegeven, van „welke het den naam draeght”, aan welke blijkbaar ter weerszijden enkele vertrekken werden aangebouwd. De kaart van Pieter van der Salm, gezworen landmeter, berust in het Rijksarchief, zoo ook een kaart door hem „gecopieert 17 Mei 1645, naar de teykeninge gedaen by Mijnhr. Post, teyckenaar voor Haer Hoocheyt omme een huys, tuyn ende grachten in 't Bossche te maecken.”

Volgen wij thans een wijle de beschrijving van den rijksbouwmeester voornoemd, dan zien wij dat een breede ongebroken trap destijds naar een „voorsael” of vestibule voerde, vanwaar de trappen naar de tweede verdieping leidden, alwaar die voorsael met een balcon of „platt” van een balustrade voorzien, was afgedekt. Boven dit balkon zag men den terugliggenden buitenmuur der zaal, met haar blinde vensters, welke muur zoo aan deze als aan de tuinzijde, met frontons was bekroond, in wier tympanen het door kinderfiguren vastgehouden wapenschild der Prinses prijkte.

Sedert zijn niet alleen links en rechts van het hoofdgebouw zijvleugels aangebouwd, maar is ook de geheele voorgevel totaal veranderd. Het oorspronkelijke voorportaal met zijn midden-deur, zijramen, nissen en balcon is door een nieuwe, twee verdiepingen hoge façade (die thans nog aanwezig is) vervangen, waardoor de buitenmuur van de zaal onzichtbaar is geworden. Ook de buitentrapp heeft een anderen vorm gekregen en later is ook aan de achter- of tuinzijde het thans bestaande bordes aangebracht.

„Ter weerszijde van de vestibule of „voorsael” bevond zich een voorkamer, daarachter een „bedtcamer”, juist in de as der groote zaal, ter breedte van het avant-corps der zijgevels, met aangrenzende kabinetten aan de tuinzijde. Deze indeeling is dezelfde op de beide verdiepingen. De overwelfde benedenverdieping was

in verschillende vertrekken voor het personeel en den dagelijkschen huishoudendienst verdeeld.”

Uit deze korte samenvatting kan met behulp der hierbij gaande illustraties gemakkelijk een beeld van het vroegere gebouw worden gevormd. Het was dus oorspronkelijk niet meer dan een zomerverblijf en de geheele bouw werd dan ook, met uitzondering van den koepel, in October 1645, voor niet meer dan fl. 48,000 aanbesteed.

Of de marmeren beelden, welke in den achtertuin staan, eerder den stoep hebben versierd, is mogelijk, maar vermoedelijk zijn het andere beelden geweest, daar vermeld staat, dat in de vorige eeuw twee „meer dan levensgrooten beelden” den stoepopgang sierden, waar nu de beide fraaie marmeren vazen prijken.

Toen Frederik Hendrik in 1647 op drie-en-zestig jarigen leeftijd kwam te sterven, was het gebouw nog niet voltooid.

De Prinses trok zich zijn dood zeer aan; gedurende de twee-en-veertig jaar van hun huwelijk was de hartelijke verhouding onveranderd gebleven. Elk voorjaar was de Stadhouder gewoonlijk naar het oorlogstoneel vertrokken, en zóó verlangend was de Prinses steeds naar berichten van haar gemaal, dat zij den secretaris Huygens op het hart drukte, behalve de brieven, welke de Prins haar over zijn gezondheidstoestand schreef, haar telkens afzonderlijke berichten over den Prins te zenden.

Na zijn dood besloot zij de groote zaal van het paleis tot een herinnering aan haar gemaal in te richten door op de wanden de voornaamste gebeurtenissen te doen schilderen uit het leven en van de wapenfeiten van den Prins, die zooveel had bijgedragen om den tachtigjarigen oorlog tot een goed einde te helpen brengen; alhoewel de vrede van Munster eerst een jaar na zijn dood gesloten werd.

Huygens bleef de raadsman van Amalia van Solms; hij was een geleerde, een man van de wereld, met een juist oordeel en veel smaak, en zelf niet ontbloot van dichterlijke verdiensten. Talrijke bijeenkomsten hadden plaats tusschen de Prinses, Huygens en Van Campen over de ontwerpen der muurschilderingen en de keuze der schilders, welke ze zouden uitvoeren.

Rubens en Van Dijck waren reeds gestorven, doch te Antwerpen woonde Jordaens, een van de knapste leerlingen van Rubens. Hij was het, die werd uitgekozen, de groote schilderij, voorstellende de triomf van Frederik Hendrik, uit te voeren.

F.

(Wordt vervolgd).

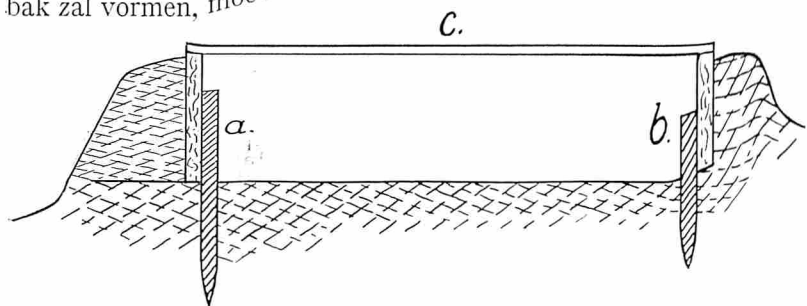
VROEGE GROENTEN.

DE eerste spinazie, kropsla, worteltjes, bloemkool enz. geven zonder twijfel in 't voorjaar een aangename afwisseling met de conserven, die gedurende de wintermaanden onze tafel van groenten moeten voorzien. Wel is waar is niet ieder er voor ingericht, om zelf bovengenoemde gewassen in den tuin te kweken, maar toch kan men met betrekkelijk weinig kosten en niet al te groote moeite een hoekje in den tuin voor deze cultuur in orde brengen. Ons klimaat is nu eenmaal niet gunstig voor de vroege teelt in den vollen grond van onze groenten en er moeten allerlei hulpmiddelen ter hand worden genomen, om een gunstig resultaat te verkrijgen.

't Is waar, de leek in het tuinbouwwerk zal met vele bezwaren te kampen hebben, en dikwijls zullen, tengevolge van onkunde, culturen mislukken, maar toch is er veel kans, wanneer men zich met lust en ijver op het kweken en verzorgen van zijn planten toelegt, dat de gegeven moeite met goede uitkomsten zal worden bekroond.

Alleen door gebruik te maken van zogenaamde „koude bakken”, die betrekkelijk zeer primitief in elkaar kunnen worden gezet, kan men reeds vroeg, veel eerder dan van den kouden grond, verschillende groenten oogsten. Kropsla, radijs, raapstelen, spinazie en wortels, zelfs ook aardappelen en aardbeien geven op die koude bakken reeds een vroege opbrengst en we behoeven ons slechts tot groentekweekers of buitenplaatsen te wenden, om hiervan volkomen overtuigd te zijn.

De aanleg van een kouden bak is niet moeilijk. Wanneer wij in het bezit zijn van één of meer ramen, die hiervoor kunnen dienen, is 't mogelijk op zeer eenvoudige wijze uit een paar planken en paaltjes zonder van een enkelen spijker gebruik te maken, onzen bak in elkaar te zetten. De plank, die den achterkant van den bak zal vormen, moet ongeveer 30 c.M. breed zijn. Ze wordt recht

KOUDE BAK.

a. achterwand met steunsel. b. voorwand met steunsel. c. raam.

opgezet en door aan achter- en voorkant enkele paaltjes te slaan, stevig staande gehouden. Aan den voorkant, dus daár, waar de onderkant van het raam moet rusten, plaatst men een plank, die ongeveer 15 c.M. breed is, eveneens door paaltjes vastgehouden, waarna de zijkanen van twee afsluitende en een weinig hellende planken worden voorzien, zoodat het raam er precies op sluit. Deze opzet is dus zeer gemakkelijk en nadat de grond in den bak goed bemest en omgewerkt is, kunnen we tot zaaïen of planten overgaan.

We hebben nu een verplaatsbaren bak gekregen, die we na afloop van een cultuur kunnen opruimen of verplaatsen, zoodat volgens omstandigheden noodig blijkt te zijn.

Om den bak zooveel mogelijk vorstvrij te maken, werken we aan den buitenkant van de wanden de aarde tot een walletje op, waardoor de koude van buiten af zooveel mogelijk wordt afgesloten. Meer moeite en werk veroorzaakt de inrichting van een warm bak, eene kweekplaats, waar we kunstmatige warmte door middel van paardemest of blad aanbrengen, zoodat er een veel hogere temperatuur, dan er buiten heerscht, bereikt kan worden.

Bekijken we de inrichting van warme bakken op buitenplaatsen, dan zien we daar meestal eene vaste steenen kisting of muur, die in hare afgesloten ruimte de broeimest bergt. De hoogte van die muren is verschillend, maar in elk geval is de achtermuur op de dan de voormuur, zoodat het geheel hellend verloopt. Op de broeimestlaag komen houten bakken, die zoo groot zijn, dat ze door twee ramen kunnen worden afgedekt, terwijl de houten wanden geheel uit losse stukken zijn opgebouwd, waardoor het uit elkaar nemen en schoonhouden zeer in de hand wordt gewerkt. Buiten deze bakken wordt de mestlaag met blad of grond afgedekt, opdat er zoo weinig mogelijk van de warmte verloren gaat.

De mest in de steenen kisting, die zooveel mogelijk uit zuiver en liefst verse paardenmest moet bestaan, wordt flink aan getrapt, terwijl verder de dikte van de laag afhangt van den tijd, waarop men met het kweken op den warmen bak wil beginnen.

Wenscht men zeer vroeg te kweken, dan moet die laag zeker 50 c.M. dik zijn, doch begint men laat, dan kan 30 of zelfs 25 c.M. reeds voldoende resultaten afwerpen.

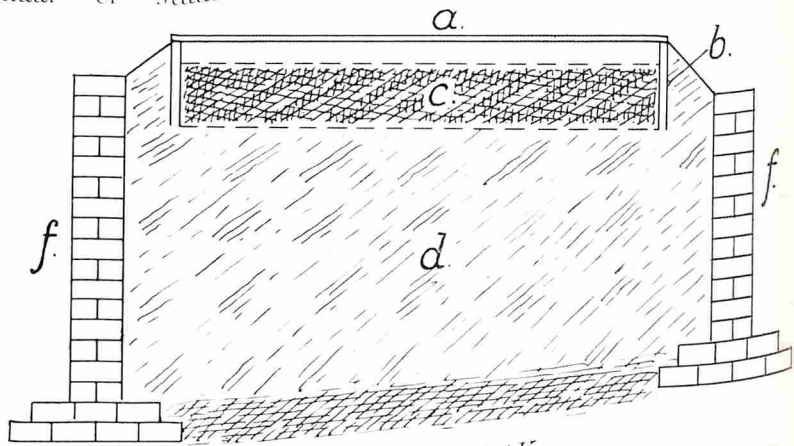
Heeft men goede kwaliteit broeimest, dan zal de broei reeds na een paar dagen intreden. De temperatuur stijgt meer en meer en verschillende dampen en gassen ontwijken, die men door de op lucht gezette ramen laat ontsnappen, terwijl men steeds den geheelen bak door een laag stroo en rietmatten afgedekt houdt, zoodat de warmte er binnen blijft.

Na eenige dagen brengt men goede vruchtbare aarde op de bakken en de zaaïing of planting kan beginnen. Al naar de planken, die men wil kweken, moet de aardlaag dikker of dunner zijn. Wordt een dikke aardlaag vereischt, dan brenge men niet alle grond te gelijk op de mest, waardoor de broei plotseling zeer zou worden getemperd en de aardlaag moeilijk verwarmd wordt. Dus eerst een deel van den grond er in gebracht en na eenigen tijd de rest.

Hoewel de inrichting van deze bakken zeer gunstig is voor den plantengroei, zouden de kosten van aanleg voor den handelskweker te hoog loopen en moet hij gebruik maken van andere bakken, die evenwel ook uitstekend gelegenheid tot vroege cultuur aanbieden.

Dit zijn de zogenaamde „éénruiters”, bakken, die zooals de naam reeds aanduidt, afgesloten worden door ramen, die slechts uit één ruit bestaan. Toch erg kostbaar, zal men zeggen, want zoo'n groote ruit is vrij wat duurder, dan tal van kleine ruiten, die in de gewone broeiramen zitten. Breekt een klein ruit, dan is er gemakkelijk een nieuwe ingezet voor weinig geld, doch zoo'n groote geeft onmiddellijk heel wat schade.

't Is waar, dat dit bezwaar voor hem, die voor 't eerst met éénruiters begint te werken, en er misschien niet heel handig mee weet om te gaan, niet te licht geteld mag worden, maar er staan groote voordeelen tegenover. Eénruiters

WARME BAK.

a. Raam. b. losse houten kisting. c. teelgrond. d. broeimest. f. muur.

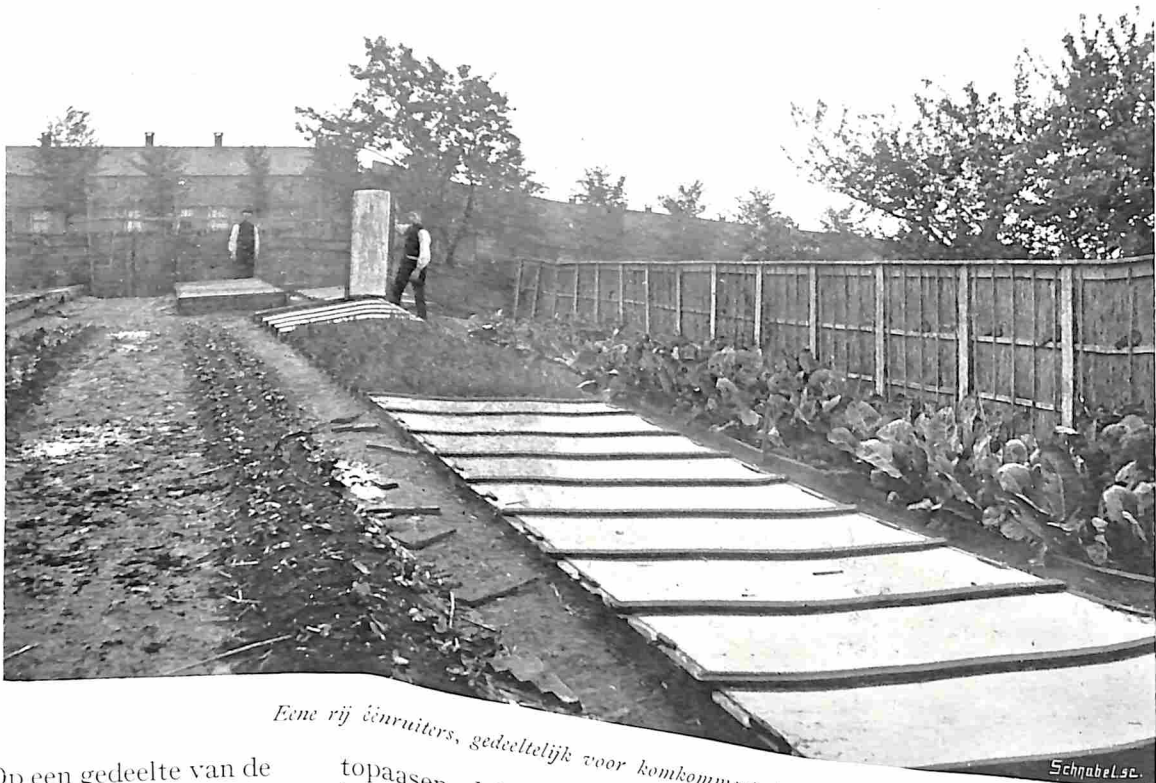
hebben ongeveer eene lengte van 1.50 M. en eene breedte van 85 c.M. De breedte van het houtwerk is + 5 c.M., waardoor er slechts weinig schaduw in de bakken valt. Dit is vooral in het vroege voorjaar, wanneer we elk zonnestraaltje voor de cultuur zoo hoog noodig hebben, van groot voordeel. We geven het licht nu zooveel mogelijk toegang tot in den bak, terwijl bij de gewone broeiramen veel schaduw geworpen wordt door de roeden, waarin de ruiten gevat zijn, of wel door de met stof en groenwieren gevulde openingen, die dáár gevormd worden, waar de ruiten over elkaar zijn geschoven en elkaar dakpansgewijze bedekken. Een ander voordeel is, dat één persoon de éénruiters hanteeren kan, wat bij de groote broeiramen niet mogelijk is. De prijs der éénruiters is verschillend en hangt af van de glasprijzen en de kwaliteit van 't houtwerk. Bij grootere hoeveelheden komen ze ongeveer op twee gulden per stuk.

Ik wil op 't oogenblik niet verder spreken over de manier waarop men voornamelijk in de tuinbouwcentra de rijen van éénruiters aanlegt. We zouden ons dan op een te uitgebreid gebied van cultuur begeben. Laat ik nu volstaan met te zeggen, dat de éénruiters zeker zeer geschikt mogen worden geacht voor hen, die enkele koude bakken in hun tuin willen aanbrengen, zonder daarbij al te veel onkosten te willen maken. De bijgevoegde photo zal het reeds voldoende duidelijk maken hoe we de koude bakken van éénruiters kunnen aanleggen. Op een gedeelte van de bakken zien we wortelen staan, waarboven de ramen zijn weggenomen. Deze zijn begin Januari gezaaid en kunnen van af half Mei geplukt worden.

Bij het zaaien is het zaad met een weinig zand vermengd om daardoor voor een goede verdeling te zorgen. Wortelzaad kleeft sterk aan elkaar door de fijne uitsteekseltjes, die zich aan den vruchtwand bevinden en laat zich door 't zand beter scheiden en uitstrooien. Wanneer de wortels zijn opgekomen en ze een paar blaadjes hebben, worden ze uitgedund, zoodat ze voldoende ruimte voor hunne ontwikkeling hebben. Laat men ze te dicht staan, dan groeit het loof lang op en wij krijgen dunne en vervormde wortels, die eene slechte kleur houden. Hoe meer lucht er tusschen de planten kan dringen, des te rooder de wortels worden.

Bij gunstig weer luchten wij de bakken, terwijl gedurende de koude maanden de bakken 's nachts geregeld met een paar matten worden afgedekt. Wanneer geen strenge nachtvorsten meer te vreezen zijn in midden April, laten we de ramen 's nachts hoog opstaan, om ze in 't laatst van die maand of in begin Mei geheel weg te nemen.

Achter de wortels zien we eene rij bloemkool staan. Deze staan op bakken, die gedeeltelijk door paardenmest verwarmd zijn, doch daarover later meer.

Eene rij éénruiters, gedeeltelijk voor komkommerteelt bestemd.

NAAR DE PRINSENEILANDEN.

ER is misschien wel geen stad ter wereld te vinden, waar het buitenleven zoo in eere wordt gehouden als in Konstantinopel. Trouwens alles werkt mede om volop van de vrije natuur te genieten en van het heerlijk schoone weder, dat wij hier zeven, ja, dikwijls acht maanden onafgebroken hebben.

De winter is in de Turksche hoofdstad in één woord afschuwelijk: slechte verwarming, veelal met een mangaal, een kolenbekken, ramen en vensters die niet sluiten, onbegaanbare straten, vele in ruischende beekjes herschappen en wat niet al; een treurig leven is het van af December tot April, en dan — met een tooverslag is het zomer, alles bloeit en geurt, azuurblauw is de hemel, azuurblauw is de tint van de zachtens kabbelende wateren van Bosporus en Gouden Hoorn, van de Golf van Ismith en de Zee van Marmara.

En dan volgt ook weldra de groote exodus, allen die het maar eenigszins kunnen, gaan naar buiten: rijk met aardsche goederen gezegenden betrekken hunne landhuizen, minder gegoeden huren een optrekje of kamer, zij die het nog bescheidener moeten doen en dat zijn de meesten, maken 's Zondags een uitstapje met vrouw en kinderen, met vrienden en goede bekenden. Te kust en te keur kan men gaan, wandelen over de prachtige heuvelen en de rijk begroeide dalen verkiest de een, een rijtoer of roeitochtjes is voor den ander een idylle, maar de meesten gaan reeds vroeg in den morgen naar de Brug van Galata en varen met een der talrijke stoombooten naar Therapia of Beicos aan den Bosporus, naar Moda of San Stephano of naar de Prinseneilanden.

Een dichterlijk gestemd Duitscher hoorde ik eens zeggen, terwijl wij van uit de verte de eilanden aanschouwden: „zij zijn als

topaasen drijvende op smaragdkleurige golven!” en werkelijk, het beeld was juist. Donker gekleurd zijn ze en door de kleur van den bodem, en door de heerlijke wouden van cipressen en boschjes van pijnboomen, die de hellingen der heuvelen dekken en het water van de Zee van Marmara heeft dien tint van smaragd, als alleen een oostersche zon kan doen ontstaan.

Langzaam zet de boot zich in beweging; het is nog vroeg in den morgen, nauwelijks zes uur; de dichte nevelen hangen nog over de millioenenstad, deels op Europeeschen, deels op Aziatischen bodem gebouwd, vastgekleefd als het ware aan de honderden slanke minareths, van wier transen de oel'ma oproept tot het gebed en den plompen Galata toren, voor eeuwen door Genua uit den Pontus Euxinus terugkeerende zwaar bevrachte galeien. Daar op eens scheurt de grauwe wolkenmassa uiteen, zij schijnen als machtige coulissen uit elkaar geschoven te worden en een kreet van diepgevoelde bewondering klinkt uit veler mond; dit en morgen vanuit zee, Bombay vanaf de Malabar Hill, Bagdad varende op de Tigris, Jeruzalem staande op den Olijfberg; niets, niets echter kan de vergelijking doorstaan met de Ummet ud-dunjan (1) badende in de tintelende stralen van de ochtendzon.

Slechts kort echter kunnen wij genieten van dit heerlijk tafereel, de boot Wendt den steven naar het zuiden, stoomt voorbij de landtong, waar eens de paleizen stonden van de Byzantijnsche keizers en thans het Eski-Serail, treurig en eenzaam verblijf van oude en in ongenade gevallen vrouwen uit den keizerlijken harem, en weldra zijn we in volle zee.

De beide dekken van de groote salonboot zijn stampvol, velen moeten zich met een staanplaats vergenoegen, maar dat deert niet, de tocht duurt niet zoo lang en steeds is er iets te zien en op te merken: eerst de reusachtige havenwerken van Haïdar Pacha, het aanvangspunt van de Bagdadbaan, ontworpen en tot stand gekomen door Nederlandsche ingenieurs, dan het liefkoosd verblijf van de Engelsche kolonie. Spoedig aanschouwen wij de eerste der Prinseneilanden, vier in getal, onbewoond; op een er van liggen de bouwvallen van een kasteel, door een exentrieken zoon Albions gesticht om daar een kluizenarsleven te kunnen leiden; hij droeg den naam lord Bulwer.

Om ons heen hooren wij allerlei talen, de talrijke touristen bezigen ieder de zijne, de vele Levantijnen spreken Grieksch en Turksch, Fransch dient als men elkander niet begrijpt, 't is een modern Babel, daar op die boot van de maatschappij die Mah-soussé heet.

Het signaal van de commandobrug wordt gegeven: halve kracht, stop, we liggen aan de steiger van Proti. Het is het kleinste van de Prinseneilanden, die bewoond zijn en het minst fraai, weinig passagiers verlaten dan ook het schip. Dan volgt Antigoni, groter en welvarender dan Proti; hier neemt de exodus al toe. Nu is Halki aan de beurt. Met het groote marine-instituut, en de handelsschool, flinke hotels en talrijke landhuizen, maakt het eiland een zeer prettigen indruk, maar Prinkipo, het doel van onzen tocht, is nog geheel anders, veel grootscher en meer aantrekkelijk, wat blijkbaar ook de meening is van de meeste anderen, want ook deze verlaten de boot eerst daar.

1) Moeder de aarde: de Turken noemen hunne hoofdstad dikwijls zoo.

Niet zoodra ligt het schip aan den steiger gemeerd of een zwerm bengels klautert naar boven en poogt zich meester te maken van wat de reizigers bij zich hebben; het is hier in deze landen de gewoonte op uitstapjes al het voor zulk een dag benoodigde mede te nemen, zoowel eet- als drinkwaren, wat een zeer economische maatregel is; de kleinere café's zijn slecht, de grootere en de hotels peperduur. Om nu niet genoodzaakt te zijn dit alles zelf te dragen, neemt men zulk een jongen in dienst, gespt hem den knapzak op zijn rug en hangt hem de veldflesch over den schouder, snoepen doen zij niet, deze jonge heeren zijn volkomen drankvrij en hebben een afschuw van spijzen op een Europeesche wijze bereid.

Minder bescheiden zijn hunne kameraden, die ezels en paarden verhuuren; zij herkennen terstond den vreemdeling en maken dezen het leven dikwijls zeer lastig; een kernachtig „heidar” „ga weg” doet hen echter direct afdeinzen, desnoods kan ook van den stok een nuttig gebruik worden gemaakt. Men moet in het Turkrijk dikwijls als eigen rechter optreden en kan dit, jarenlange ondervinding heeft het mij geleerd, ook best doen, mits de gestrafte schuld heeft; willekeur, onrechtvaardigheid vergeeft de oosterling nooit, hij neemt wraak, zoo niet terstond, dan later. „bukra” mompelt hij dan en dit beteekent even zoo goed morgen als over een week, een maand, een jaar. Geef gerust een ezel-jongen, die 't u te lastig maakt, een klap om zijn ooren, geen politieagent zal er zich mede bemoeien, trouwens deze nemen hun taak zeer kalm op en dat kan ook, want over het algemeen is het publiek in oostersche landen veel beleefder en ordelievender dan in westersche en verzet komt uiterst zelden voor. De straatjeugd in Amsterdam en andere groote steden kan heel wat leeren van de kleine Ibrahim's, Abdullah's en Achmet's in de landen van den Islam.

De kleine gids aan wien wij onze menage toevertrouwen, was een Griek en heette, zooals velen van hen, Djemetri; hij droeg een hagelwit hemd, dat de borst bloot liet en een pantalon die veel op een zeef geleek; hoofddekseel en schoenen beschouwt de Prins-kipo'sche jeugd als volkomen overbodig en nuttelooze weelde-artikelen, trouwens hun hardos en voetzolen zijn in een uitstekende conditie. Veel van zijn geboortegrond wist hij ook niet. Dat de Turken de geheele eilandengroep Kysyl Adalar, de roode eilanden, noemden, was ons reeds bekend; de reden hiervan is dat de bodem een zoo intense koperkleur heeft. In het grijs verleden spreken de Grieken van de Demonisi, volkseilanden, de Byzantijnen kenden ze onder den naam Papadonision, monnikeneilanden, het woord Prinseneilanden ontleenen ze aan het feit, dat vele vorstenzonen er hun leven in ballingschap moesten doorbrengen; dikwijls stak men hen de oogen uit, zette ze een monnikskap op en noemde ze dan spottenderwijze „hemelburger”.

Van af de aanlegplaats der boot voert een goed onderhouden weg naar boven; aan weerszijden staan fraaie hotels en sierlijke villa's te midden van heerlijke tuinen en parken. Door de beschutte ligging ziet men in menig hof planten en bloemen die men alleen in de tropen kent, de geheele omgeving bracht mij terstond Colombo in de gedachte en het eiland Ceylon.

Nog eenige meters en het hoogste punt is bereikt, we aanschouwen weder de zee van Marmara in de verte en onder ons, in een dicht begroeide vallei, die den naam van St. Nicolaas draagt, de hoge muren en daken van een groot klooster. Hier op dit rustige plekje zoeken wij een zitplaats en laven ons aan de medegebrachte spijzen, vijgen, perziken, druiven en meloenen en vergeten daarbij

niet den krachtigen Balkanwijn, de krassi asper, waarvan een gallon slechts vijf piaster (f 0.55) kost.

Lang kan de siesta na den maaltijd niet duren. Djemetri drent tot spoed aan, we moeten afdalen in de vallei en dan aan de andere zijde den heuvel beklimmen, waarop het beroemde St. George's klooster staat. „Midden op den dag is het voor de effendi's heet”, zegt onze cicerone, die wel weet dat oplettendheid van invloed heeft op de grootte van zijn loon. Ook in dit dal treft men de tropische plantengroei; de vele kinderen van Flora die slecht willen gedijen gekoesterd door een telle zonnegloed maken zo een treffend effect te midden van hen die wij kweekten in onze tuinen aan de noorderstranden. En dan, hooger en hooger stijgende, bemerken we in eens de geurige lucht, die onze den verspreiden, hooren het ruischen van het woud uit louter boomen bestaande.

Aan den voet van den heuvel kabbelt de zee, er staat een klein branding op de kust, welk rechtgeaard zoon van het land aan de baren ontwoekerd, kan de neiging weerstaan zich te dompelen in het verfrisschend zilte nat? De kleine Djemetri dartelt reeds het vloed, voordat wij nog maar half gereed waren zijn uitnemen voorbeeld te volgen.

Dan wandelen wij versterkt en opgewekt langs de kust ter en bereiken de landingsplaats. Nog een uur moeten wij wachten voor de boot naar Konstantinopel de terugreis aanvaardt. Een koffiehuis aan den oever speelt een Grieksche kapel en zingt een jonge mannen hunne zoetvloeiende vaderlandsche liederen, juist passende bij de prachtige omgeving. De stoomfluit geeft het waarschuwend sein. Djemetri begeleidt ons aan boord; zijn knuistje heeft hij zijn loon, dan kust hij ons de hand en ze met een helderen lach: „gracia, gracia, effendi, adio!”

Feri-keuy, Juni 1907.

MERRIE EN VEULEN.

HET is op dit oogenblik in den tijd dat in tal van weiden merriën met veulens voorkomen. Het darteile springt van het jonge goed is alleraardigst om te zien, terwijl de groote zorg, waarmede de moedermerrie haar kind omgeeft, ook de volle aandacht van een opmerkzaam toeschouwer trekt.

De merrie draagt elf maanden, soms iets langer, soms iets korter. Het komt zelfs enkele keeren voor dat de merrie lang dan een jaar draagt. Zoo is het b.v. een feit, dat van den in 1906 uit Engeland ingevoerden hackneyhengst Diplomatist, eigena W. Baron van Voorst tot Voorst te Elden bij Arnhem, dit voorjaar een veulen is gekomen, waarvan de moedermerrie slechts eens was gedekt en later niet weer, terwijl sedert dien tijd enkele dagen meer dan een jaar was verlopen.

De meeste veulens worden geboren in de tweede helft van April of in de eerste helft van Mei. Het overgrootste aantal fokmerriën komt op boerderijen voor. Vooral in Nederland is dit sterk het geval. Eigenlijke stoeterijen, alzo inrichtingen waar de paarden bijna alleen worden gehouden met het doel aan stammelingen te leveren, komen hier slechts zeer sporadisch voor. De mooiste tijd, waarop de veulens ter wereld kunnen komen, is juist gelegen in de genoemde vier weken, daar dan het scherp voorjaarsweer grootendeels voorbij is, de zonnige dagen aanbreken en het jonge malsche gras, dat aan gemakkelijk verteerbare voedend bestanddeelen, beschikbaar komt. Dan is het tijd om tot ontwikkeling te komen ook voor het jonge veulen.

Het darteile ding, met zijn lange benen, lang hoofd, dun lijf, ondiepe en smalle borst, is in den regel nog pas enkele uren ter wereld of het loopt al snuifende rond de moedermerrie, nog slap ter been, maar het gaat toch. Het is leu die eerste uren bij te wonen.

Voor merrie en veulen is het gewenscht dat het in den stal rustig is, de bodem ruim zij, zonder scherp uitstekende voorwerpen aan de binnenzijde, en er op de vloer een zacht bed van hooi of turfstrooisel is te vinden. Vooral vreemde personen dienen er niet, of althans zoo weinig mogelijk, bij te worden toegelaten.

Na de geboorte likt de merrie het gehele veulen rein, hetgeen een zeer nuttig uitwerking heeft, n.l. het prikkelt en bevordert de huidwerkzaamheid en de bloedsomloop van den pasgeboren wereldburger. Na eenigen tijd gaat het veulen al probeeren om te staan, maar evenwel bij een pas beginnenden fietsrijder is het telen en omvallen aan de orde van den dag. De spieren en de pezen aan rompsleden, ze zijn alle aanwezig, doch zijn nog niet in staat om van uit hersen en ruggemerg op den juisten tijd te spanning en ontspanning te worden gebracht, zoodat het dier nu eens voorover dan weer achterover of meer op zij valt.

Onverdroten wordt het weer van voren af aan geprobeerd, totdat het staan eindelijk gelukt. Half perplex van zijn eigen succes, blijft het veulen dan veelal een oogenblik half beduusd staan, en tracht dan meteen maar te loopen ook. Het loopen is eigenlijk, zooals in de bewegingsleer wordt verteld, een voortdurend vallen van het eene been op het andere. Het veulen begint grif, nadat het pas heeft geleerd op zijn vier beenen te staan, met heelemaal te vallen. Het rust dan een beetje uit en begint dan weer over-eind te komen, en voetje voor voetje het lichaam te verplaatsen, zoo mogelijk zonder direct weer te vallen. De eigenlijke drang tot het staan en tot het loopen is feitelijk gelegen in honger en in het instinct om het uier op te zoeken, een der tepels te pakken en hieraan te zuigen.

Onder al die bedrijven is de moedermerrie vaak vrij rustig blijven staan, doch heeft zij die bewegingen van haar jong toch met volle aandacht gevolgd. Helpen kon zij hierbij niet; daartoe wacht zij rustig den geschikten tijd af. Deze is er, zoodra het veulen zich kan verplaatsen en op zoek uitgaat naar het uier. Die eigenaardige drang, welke in het jonge ding zit, doet het soms zoeken bij de voorbeenen, aan de borst, enz., alzo op plaatsen waar het uier niet te vinden is, en dan is het belangwekkend bewonderenswaardig hoe de moedermerrie zacht met haar snuit het veulen in de richting van het uier stoot. Dit dient zacht te geschieden, daar anders het veulen gemakkelijk weer valt en dit vallen het veulen enorm vermoeit.

Meestal lukt het dat moeder en veulen (alzo „de natuur” zelve) zich goed redden en dit is boven alles te verkiezen.

Een volgende keer over de verpleging en de ontwikkeling van het jonge veulen.

A. W. H.

EENE DRENTSCHE VEENKOLONIE.

H. M. DE KONINGIN en Z. K. H. DE PRINS DER NEDERLANDEN hebben dezer dagen een nieuw bewijs gegeven van Hunne groote belangstelling in alles, wat het voortbrengend vermogen van den vaderlandschen bodem verhoogt of kan verhoogen. Zij hebben op Hunne Drentsche reis in den namiddag van den 4den Juli een bezoek gebracht aan Valtherveen en Valthermond — een gedeelte van onze bloeiende Veenkoloniën, dat gezien mag worden — om op de plaats zelve de geheele veenontginning — van 't begin tot het einde — in oogenschouw te nemen.

Allen, die deze streek kennen, hebben het hooge bezoek toegejuicht, vooral ook, omdat onze echt Nederlandsche wijze van hoogveenontginning inderdaad voortreffelijk is en de bewondering afdwingt van ieder deskundigen bezoeker, 't zij vreemdeling of landgenoot.

Heeft niet éénmaal de Deutsche Oekonomierath VON LAER van Osnabrück, bij eene vergelijking van onze Veenkoloniën met de nabijgelegen Hannoversche hoogvenen, in extase uitgeroepen: „Wat een verschil! Dáár het kanaal met zijne wimpels en vlaggen, „zijne havens en winkels, welvarende huizen, bloeiende tuinen, „waar alles welstand ademt, en hier... het veen!”

En richten niet alle jaar tal van vreemdelingen, vooral landbouwers en landbouwkundigen, van heinde en ver, zelfs uit het buitenland, naar deze streken hunne schreden, om er kennis te maken met dat nijvere deel van ons land, dat zich nog voortdurend verder ontwikkelt langs de grenzen van Groningen en Drenthe? Vaak reeds waren de Veenkoloniën het doel eener excursie van Deutsche landbouwauteuriteiten of landbouwstudenten en het is te voorzien, dat zij het in de toekomst nog vaker zullen zijn. En wat nu de plaats of de plaatsen betreft, die de eer van eene vorstelijke bezichtiging werden waardig gekeurd, moeilijk zal men voor een betrekkelijk vluchtig bezoek aan de Veenkoloniën een geschikter gedeelte kunnen kiezen dan Valtherveen en Valthermond, sedert anderhalf jaar door de Noordooster-Lokaal-spoor vrij gemakkelijk te bereiken en geeft over een afstand van een paar uur een volkomen beeld van onze rationeele hoogveenontginning in al haar fasen.

Uitstappende aan het kleine station Valthe van de Noordooster komt de bezoeker — over den spoorweg noordwaarts — spoedig aan een smallen veenweg, den zoogenaamden middelweg, die hem in oostelijke richting in een paar minuten midden in het veen brengt. Liefhebbers van oudheden verzuimen niet vooraf de Valther schans, vlak tegenover het station, te bezoeken. Deze vroegere legerplaats, waarvan de ondiepe grachten nog ten deele aanwezig zijn, vormde eertijds eene afsluiting van den Valtherdijk, één van de weinige verbindingswegen van Drenthe en Westervolde, waarvan een leger gebruik kon maken. Men zegt, dat deze schans nog in den oorlog van 1672 met soldaten is bezet geweest.

't Begin van den middelweg is begroeid en vast, aan weerskanten begrensd door vrij schrale groenlanden op moerasveen. Spoedig verdwijnt bijna alle plantengroei en wordt de weg lossier en muller bij droogte, natter en weeker in regentijden: men is midden in het woeste hoogveen en even later aan 't begin der veenderij. De grens tusschen beide plaatsen is niet op te geven: het Valtherveen, d.i. het onvergraven veen, wordt jaarlijks kleiner, de Valthermond, d.i. het ontveende en ontgonnen gedeelte, wordt

jaarlijks grooter of langer. Men verdeelt het geheele gebied van Valtherveen en Valthermond, dat samen één groot waterschap vormt, het best in drie strooken, n.l. in eene kleine westelijke met ongerept hoogveen, eene middenstrook in volle verving en eene groote oostelijke, waar de afgeveende grond gaandeweg tot bouwland wordt gemaakt. De middenstrook verplaatst zich geleidelijk westwaarts: zij maakt het westelijk gedeelte voortdurend kleiner, het oostelijk steeds grooter.

't Westelijk gedeelte, het onvergraven veen, is „woest en ledig”. Het is onbegroeid of bedekt met de gewone hoogveenvegetatie, bestaande uit struikheide, dopheide, wollegras, veenmos, russchen, bentgras enz., en levert hoogstens wat weide voor heideschappen. Misschien ziet men hier of daar ook een stukje cultuurland („bovenbouw”), bezet met veenboekweit, aardappels of veenrogge, en in de verte eene echte, armzalige veenwoning. Door de steeds voortschrijdende verving is het al klein geworden, eigenlijk reeds te klein, om een goed beeld te geven van een uitgestrekt woest hoogveen. Voor eene kwart-eeuw was dat geheel anders. Toenmaals vormde het Valtherveen, te zamen met het nabij gelegen Exloërveen, nog één groot veengebied, waarop de eenzame wandelaar vaak genoeg geheel onder den indruk kwam van den troostelozen aanblik, dien eene dergelijke eentonige vlakte biedt.

In de middenstrook gekomen, kan men zich van de geheele veenderij op de hoogte stellen. Men ziet aan weerskanten van den middelweg op een onderlingen afstand van 2 × 110 M. twee evenwijdige kanalen (Noorder en Zuider hoofddiep), die in oostelijke richting verdwijnen, zich later vereenigen en voorlangs de z.g. Kavelingen even over de Drentsch-Groningsche grens bij eene klapbrug — den zoogenaamden IJzeren Klap — in het bekende Stads-Kanaal uitkomen.

In de hoofddiepen loopen aan ééne zijde, dus óf van 't noorden, óf van 't zuiden, op afstanden van 2 × 85 M. evenwijdige kanalen van kleiner capaciteit, die men wijken noemt.

Tusschen de beide hoofddiepen, op de twee rijen z.g. voor-aften, vestigt zich tijdens en na de verving de burgerbevolking, terwijl de landbouwers later de z.g. plaatsen (tusschen ieder paar wijken liggen er twee) in beslag nemen. Door de verving vervalt mettertijd de middelweg: in zijn plaats komen twee zandwegen over de voor-aften langs de beide hoofddiepen, die gewoonlijk geleidelijk beplant en bestraat worden. Bruggen over de hoofddiepen brengen de boerenbevolking van hunne plaatsen op de beide openbare wegen, die daarenboven om de twaalf plaatsen door dwarswegen verbonden zijn.

Natuurlijk ziet men in de middenstrook ook de eigenlijke verving: kleine, nette woningen — voor de gezinnen der veenarbeiders — in groot getal langs de beide hoofddiepen; in 't voorjaar honderden menschen aan 't graven en drogen van lange en korte turf; later in 't seizoen tal van turfhoopen, misschien ook hier en daar een schip, waarin turf wordt geladen, of eene groote ploeg arbeiders, bezig met het graven van een pand hoofddiep of wijk. Mogelijk ook ziet men nog brokstukken van de vermaarde Valther brug, die volgens sommigen door de Romeinen, maar meer waarschijnlijk in later tijd voor vreedzamer doel van Valthe tot Ter Apel door het woeste hoogveen werd gelegd.

Steeds voortgaande ontwikkelt zich voor het oog van den bezoeker een geheel ander beeld. De turfhoopen en brokken onvergraven hoogveen wijken hoe langer hoe meer zijwaarts. Vóór op de plaatsen is het veen al verdwenen, misschien de afgeveende grond door het „toemaken” reeds in bouwland herschapen; achterop ziet men nog donkere massa's, die aan de verving herinneren.

Eindelijk zoekt men ook deze laatste sporen van het vroegere hoogveen te vergeefs. Men is gekomen in de straks bedoelde oostelijke strook, in den eigenlijken Valthermond, waar de landbouw, inzonderheid de akkerbouw, hoogtij viert.

Het uitzicht is ruimer geworden. Nu eerst overziet men den straks geschilderden aanleg in zijn geheel en geraakt onwillekeurig in bewondering voor die eenvoudige menschen, welke vóór bijkans eene volle eeuw een zóó doelmatig plan wisten te ontwerpen. Vóór den bezoeker ligt een prachtige, met iepen beplante klinkerweg. In de kanalen varen schepen van allerlei slag af en aan. Langs de hoofddiepen staan op de plaatsen flinke boerenwoningen, op de voor-aften groote en kleine winkels, burgerhuizen, smederijen, houtstekken, enz. Links en rechts, zoo ver het oog reikt, ziet men welige aardappelakkers en golvende korenvelden, spaarzaam afgewisseld door enkele klaverkampen met wat weidend vee. Inderdaad, nóg ademt alles welstand, waarschijnlijk in nog meerdere mate dan in de dagen van VON LAER.

Zóó gaat het door tot den straks genoemden IJzeren Klap, waar Valthermond eindigt en Stads-Kanaal begint, of omgekeerd. Onze excursionist kan nu naar het station Valthe terugkeeren of ook — wat zeker aangenamer is — per fiets of per tram den mooien, schaduwrijken weg over Stads-Kanaal vervolgen tot Gasselter-Nijeveensche-Mond, om dáár de Noordooster te nemen. Hij heeft dan, als God Pluvius hem genadig is geweest, een aangenamen tocht gemaakt, die niet te veel tijd eischte, en zich een goed beeld kunnen vormen van de ontwikkeling — in alle fasen — van onze Veenkoloniën. Wie over meer tijd beschikt, bezoeke ook Wildervank en Veendam, om zich te overtuigen, hoe in sommige meer bevolkte gedeelten landbouw en industrie op voortreffelijke wijze samengaan.

TEN RODENGATE MARISSSEN.

BEGONIA „GLOIRE DE LORRAINE”.

HET zal een paar jaren geleden zijn, dat door eenige Amerikaansche kweekers een plebisciet onder hun vakgenoten werd uitgeschreven over de vraag: welke de beste plant was, die in de laatste tien jaren in den handel was gebracht. Met een overweldigend groote stemmenmeerderheid werd toen verklaard, dat dit was de *Begonia Gloire de Lorraine*. Beter aanbeveling kan deze plant zeker niet hebben, want al was zij nog zoo mooi, toch zou zij zeker dit stemmen-aantal niet verkregen hebben, indien zij ook niet een goede handelsplant was. Niet alleen in Amerika heeft deze *Begonia* zoo'n opgang gemaakt, ook in Europa wordt zij thans bij duizenden gekweekt en verkocht. Van af St. Nicolaas tot einde Januari kan men in geen bloemenwinkel komen of men vindt er een aantal planten van deze *Begonia*, met rose bloempjes als overdekt.

Voor ongeveer een twaalfal jaren werd deze *Begonia* door den Franschen kweeker Lemoine, te Nancy, in den handel gebracht. Zij was het resultaat van eene kruising tusschen *Begonia Dreggei* en *Begonia socotrana*.

Beide ouders zijn weinig verspreide soorten, en daarbij betrekkelijk lastig in de cultuur. De vader echter is een soort, die uitsluitend des winters bloeit en het doel dat Lemoine zich voor oogen stelde, n.l. het verkrijgen van een goede winterbloeiende *Begonia*, heeft hij dan ook in alle opzichten bereikt. Tegen den winter toch begint de *Begonia Gloire de Lorraine* te bloeien en zoodra worden de dagen niet langer en het weer warmer, of zij houdt er mede op.

Aanvankelijk was het succes met deze plant verkregen slechts gering en in den beginne ging dan ook de roep van haar uit, dat zij lastig was in de cultuur en gerust kan gezegd worden, dat de Amerikaansche kweekers de eer toekomt haar goede eigenschappen te hebben ontdekt.

De fout, die men oorspronkelijk in de cultuur met deze plant beging, en die nog wel eens begaan wordt, is, dat men haar veel te warm kweekt en warmte, daar houdt zij juist niet van. Deze eigenschap maakt haar dan ook bijzonder geschikt om in een serre gehouden te worden, maar is tevens de oorzaak, dat zij in enkele dagen haar bloemen en bladeren en blijft er in korten tijd slechts een armzalig exemplaar over. Kan men haar echter in een serre plaatsen, die slechts matig verwarmd en goed gelucht wordt, dan zullen zich den ganschen winter door steeds nieuwe bloemen ontwikkelen en kan men langen tijd plezier van haar hebben.

De cultuur is tamelijk eenvoudig en ieder liefhebber, die over een plantenkas beschikt, kan haar kweeken. Heeft men geen kastje, dan doet men beter er niet mede te beginnen, maar telken jare eenige jonge planten te koopen, daar dan de kans van slagen in den regel gering is. Het voortkweeken geschiedt van Maart tot Mei, door middel van stekken, die op een lichte bodemwarmte moeten gestekt

worden. Men gebruikt hiertoe jonge scheuten, bij voorkeur die welke uit de aarde ontspruiten, neemt men hardere, eenigszins houtachtige stekken, dan loopt men gevaar, dat zij langzaam wortelen en ook slecht groeien. Evenals alle *Begonia*'s laat ook deze zich van bladstekken kweeken, de bladeren moeten in een zandigen grond gezet worden en maken op matige bodemwarmte snel wortel. De op deze wijze verkregen planten hebben het voordeel zich snel te vormen en vooral niet spoedig te gaan bloeien.

Hebben de jonge plantjes wortel, dan worden zij in kleine potjes opgepot in een lichten, zandigen, doch voedzamen grond, en daarna nog eenigen tijd warm gehouden. Zijn zij eenmaal flink aan het doorgroeien, dan kunnen zij gaandeweg koeler en luchtiger gezet worden. Het best kweekt men zij hetzij in een bak, hetzij in een koude kas. Beiden moeten gedurende den zomer goed gelucht en beoorloofd worden, hoewel men het laatst weer niet overdrijven moet. Natuurlijk moet zij ook voldoende begoten worden, daar zij in haar groeitijd nog al veel van vocht houdt.

Een voorname zaak bij deze cultuur is: dat de plantjes steeds goed aan den groei gehouden worden, waarom het geregeld verplanten, zoodra de pot goed volgeworteld is, dringend noodig is. Gaandeweg zullen de plantjes in omvang toenemen en geeft men steeds voldoende ruimte, dan is het mogelijk

er in één jaar prachtige planten van te kweeken, zooals nevensgaande afbeeldingen toonen. Dit nu moet voor liefhebbers, die niet zooals kweekers bij duizendtallen behoeven te kweeken, het einddoel zijn. Uitstekend leent de *Begonia Gloire de Lorraine* zich ook als hangplant. Daartoe moet men ze bij de laatste verpotting, hetzij in een ampel, hetzij in een pot, die opgehangen kan worden, planten. De jonge scheuten zullen dan in alle

richtingen over den potrand heen hangen en in bloei een schitterend effect maken. Koud gekweekt, kan men er in een serre langen tijd plezier van hebben. Zet men hangt men ze in een serre dan moet zij een goed lichte plaats hebben, ver verwijderd van een kachel en zoo luchtig mogelijk. Matig vochtig houden is voldoende en bij het begieten wake men er voor, dat de bladeren en bloemen niet nat worden, wijl die daar door zeer gemakkelijk roestvlekken krijgen. Ook de uitgebloeide bloemen moeten zorgvuldig verwijderd worden, daar deze spoedig gaan schimmelen, wat het inrotten der bladeren en stengeltjes kan veroorzaken. Er zijn van de *Begonia Gloire de Lorraine* in de laatste jaren enkele verscheidenheden gewonnen, die wel waard zijn om gekweekt te worden. De meest verspreide is de *Begonia Turnford-Hall* met witte bloemen en de *Begonia Caladonian*. Van de laatste zijn de bloemen iets kleiner dan van de eerste, doch zij is veel bloemrijker, waardoor zij een indruk maakt. Ook wordt nog aangetroffen de *Begonia Gloire de Lorraine superba* met aanmerkelijk grooter bladeren en bloemen dan die van het type.

E. TH. W.

BEGONIA „GLOIRE DE LORRAINE”.

BEGONIA „CALADONIAN”.